

NOTE ȘI CONSULTAȚII

CU PRIVIRE LA TRANSCRIEREA NUMELOR DE PERSOANE ȘI A TOPONIMICELOR CEHE

Făcînd comparație între numărul traducerilor din limba cehă în limba romînă apărute înainte și 23 August constatăm o însemnată sporire cantitativă. Pe de altă parte se înregistrează apariția în număr tot mai mare a traducerilor din limba romînă în Republica Cehoslovacă. Astfel, pînă în prezent, cititorilor romîni li s-au pus la îndemînă mai multe opere de valoare ale literaturii cehe, romane istorice, creații cu tematică actuală, povestiri și poezii.

În articolul de față am vrea să atragem atenția asupra unei probleme legate de aceste traduceri care — judecînd după lucrările apărute pînă acum — pare a fi neglijată de traducători. E vorba de transcrierea numelor de persoane și a toponimicelor cehe, la redarea cărora nu se respectă în cele mai multe cazuri nici grafia originală (lucru explicabil prin dificultăți de ordin tehnic, nici pronunțarea reală (lucru mai puțin de înțeles). Iată cîteva exemple (cu ortografierea cehă dată în paranteze):

Boz ena Niemřova (Božena Němcová; Julius Fučík, Reportaj cu ștreangul de gît, p. 54, ediția E.S.P.L.A.), *Vaclav Toma* (V. clav Tůma; Marie Majerová, Sirena, p. 168, Editura de stat 1950), *Vassek* (Vašek; idem, p. 169), *Smeral* (Šmeral; Antonín Zípotocký, Anul Furtunos 1905, p. 149, E.S.P.L.A., 1953), *Zizkov* (Žižkov; idem, p. 5), *Karlov Tyn* (Karlův Týn; idem, p. 63), *Budecsky* (Budečský; idem, p. 121), *Hrdlicka* (Hrdlička, idem, p. 348), *Domazlice* (Domažlice; Alois Jirásek, Capete de cîini, p. 17, E.S.P.L.A., 1953), *Straz* (Stráž; idem, p. 38).

În unele cazuri, ortografierea originalului este păstrată intactă, însă provoacă confuzii în rostire: de unde să știe cititorul romîn că *Jan* (Capete de cîini, p. 67), *Oujezd* (idem, p. 267) sau *Chodov* (idem, p. 16) trebuie pronunțate « Ian », « Ouiezd » și « Hodov »? (E aceeași situație ca și cînd un ceh ar fi pus să citească numele Cluj sau Giurgiu, pe care le va pronunța așa cum e deprins, « Tlui », « Ghiurghiu ».)

Părerea noastră este că rezolvarea acestei probleme trebuie să se bazeze pe următoarele principii:

1. să se păstreze grafia originală pe cît se poate neschimbată,
2. să se redea, în măsura posibilului, realitatea sonoră din limba cehă.

Deși contrarii la prima vedere, aceste două principii se pot totuși îmbina în practică. Aplicarea lor presupune transcrierea consecventă cu litere romînești a tuturor fonemelor cehe care își au echivalente în sistemul fonetic al limbii romîne literare (c = ț, č = c + e sau i, g = gh, j = ě din « iarnă », š = ș, ž = j) păstrînd numai literele « k » și « y » (a căror valoare fonetică nu este necunoscută romînilor) pentru a nu modifica inutil grafia originală, și redarea cu fonemele romînești cele mai apropiate a acelor foneme cehe care nu există în limba romînă:

vocalele lungi, « accentuate », *d, é, t, ó, ú, ů, ý* să fie notate ca *a, e i, o, u, u, y*; *ch* (constrictivă velară de felul rus. « x » din *охотник* sau al span. « j » din « *hijo* ») ca *h*; *ř* (vibrantă alveodentală proprie limbii cehe) ca *r* (transcrierea ei prin « *rř* » sau « *rj* » — așa cum este imitată de străini — ar modifica supărător caracterul grafic al cuvintelor, fără să redea exact pronunțarea ei reală); *d', ñ, t'* (occlusive alveodentale, *d, n, t* « muiate ») ca *d, n, t*.

Un caz aparte îl prezintă litera « *ě* » ca re marchează: *a*) atunci când urmează după *d, n, t*, înmuierea acestor consoane + *e*; *b*) când e precedată de *d, f, p, v* redă pe *i* + *e*; *c*) iar când urmează după *m* notează *ñ* + *e*. Ar fi deci just să transcriem această literă în trei feluri: ca « *e* » (ex. *Těšín* — *Teșin*), ca « *ie* » (ex. *Soběslav* — *Sobieslav*) și ca « *ne* » (ex. *Mělník* — *Mnelnik*). Omiterea mecanică a semicercului în cele două cazuri din urmă ar fi în contradicție cu principiile menționate.

Prin urmare am scrie: *Bojena Nemřova* (*Božena Němcová*), *Iulius Fucik* (*Julius Fučík*), *Vařlav Tuma* (*Václav Tůma*), *Marie Maierova* (*Marie Majerová*), *Vašek* (*Vašek*), *řmeral* (*Smeral*), *Antonin Zapotořky* (*Antonín Zápotocký*), *Jijkov* (*Žižkov*), *Karluv Tyn* (*Karlův Týn*), *Budecisky* (*Budečský*), *Hrdlicika* (*Hrdlička*), *Alois Iirasek* (*Alois Jirásek*), *Domařliře* (*Domažlice*), *Straj* (*Stráž*). De asemenea: *Lidiře* (*Lidice*), *Plzen* (*Plzeň*), *Libereř* (*Liberec*), *Iabloneř* (*Jablonec*), *Ceske Budeioviře* (*České Budějovice*), *Ohre* (*Ohře*), *Karel Ceapek* (*Karel Čapek*), ș.a.m.d.

Credem că aplicarea principiilor propuse mai sus ar duce la fixarea unui sistem simplu și unitar de transcriere a numelor de persoană și a toponimicelor cehe, fapt care ar înlătura haosul de astăzi și care, o dată cu exprimarea mai adecvată a realității, ar ajuta la îmbunătățirea traducerilor române din limba ceah.

ȘIRI FELIX